

Stalinisten Martin Andersen Nexø

Martin Andersen Nexø

Den danske författaren *Martin Andersen Nexø* (1869-1954) var en centralgestalt i den genre som brukar kallas arbetarlitteratur eller proletärlitteratur. Att hans inflytande var stort visas av att många av hans verk spreds långt utanför hemlandets gränser. Hans mest lästa roman *Pelle Erövraren* (i 4 volymer) översattes till över 25 olika språk och *alla* hans böcker kom ut på svenska. Han förekom också ofta i svensk press, särskilt i Skåne.

Vi ska här inte orda mer om hans litterära arbeten och betydelse – om detta, se Per-Olof Mattsons artikel [Arbetarlitteraturens besiktningsman](#). Och den som vill veta mer om Nexø's liv och verk, rekommenderas Mattsons bok *Martin Andersen Nexø* (2017)¹.

Här ska vi titta lite närmare på en annan sida av Nexø, nämligen hans politiska engagemang, som inte är lika imponerande och oantastligt som hans litterära författarskap. Sedan 1933 (efter Hitlers maktövertagande i Tyskland) blev han nämligen en extremt hängiven stalinist som med näbbar och klor försvarade i stort sett allt som Moskva sade och företog sig. Nexø utvecklade med tiden mycket täta band till Sovjetunionen, där också hans böcker gavs ut i stora upplagor.

En tid efter den nazityska invasionen av Danmark tog Nexø sig till Sverige, men ganska snart

¹ Se [Recensioner av Martin Andersen Nexø – den nordiska arbetarlitteraturens pionjär](#)

började han tillbringa mycket tid i Sovjet, där han bl a medverkade i radiosändningar som Moskva riktade till Danmark och Norge.

Efter kriget återvände Nexø till Danmark, men skaffade även bostad i östtyska Dresden, dit han flyttade permanent 1951 och där han avled 1 juni 1954.

Nedan ges exempel på hur Nexø försvarade Moskvarättegångarna.² Samtliga återgivna artiklar är från svensk dagspress, både kommunistisk (*Ny Dag*) och icke-kommunistisk.

Att Nexø har påtagit sig rollen som en megafon för Moskva är väldigt tydligt. Om han gjort det på eget initiativ eller på direkt uppdrag från Moskva är oklart och spelar mindre roll, men att Moskva uppskattade honom i den rollen är helt klart (han fick utrymme både i sovjetisk radio och press).

I anslutning till flera av de följande artiklarna ges kommentarer (bl a via noter), men det görs inga försök att systematiskt skärskåda alla felaktigheter. Det borde fö vara onödigt eftersom Moskvarättegångarna finns grundligt behandlade på annat håll – se lästipsen allra sist.

Martin F

Andersen-Nexö om Moskvaprocessen

Ny Dag 3/2 1937

Den kände danske diktaren Andersen-Nexö som bevisat Moskvaprocessen som åhörare offentliggör sina intryck om densamma i Pravda, där han under rubriken ”Trotskij, mänskligheten, och demokratins fiende” skriver:

Processen mot Pjatakov, Radek och deras medhjälpare, vilken nu slutförts gör ett uppskakande och förskräckligt intryck. På andra sidan Sovjetunionens gränser framställer den borgerliga och socialdemokratiska pressen denna process som en ”komedi”, iscensatt för att som man säger dölja det bolsjevikiska systemets fjasko. Men här handlar det om liv och död. Allt stod på spel. Om de anklagades planer hade krönts med framgång, så skulle Sovjetunionen ha upphört att bestå som proletär republik genom utlämnande av sovjetterritorium till Japan och Tyskland, skulle landet vara på väg att förvandlas till en fascistisk stat.

De anklagade erkände alla sina brott. De organiserade kallblodigt tågsammanstötningar, som medförde förintandet av ett stort antal människoliv. Dessa sammanstötningar var general-repetitioner på japanernas order, så att de såg att saken skulle lyckas i avgörande situationer.

En ”komedi” säger man i utlandet. Men vid enbart en sammanstötning blev det dock tiotals dödade och sårade. Minns barnen, som omkom till följd av den dynamitexplosion, som skadegörarna hade föranstaltat. Minns skadegörararbetet! Några av offren lever ännu.

Det är den största skam för den västerländska demokratin att den tar detta förbrytarband, och dess anförare Trotskij, mänsklighetens och demokratins fiende i försvar. Genom detta ställningstagande blir den Västeuropeiska demokratin medskyldig i brotten.

I ett avseende har processen framför allt tillfredsställt mig. De anklagade var, den ene efter den andre, tvungna att bekänna, hur de övergick från oppositionell kamp till oerhörda brott, till terror och komplott med fascismen, DÄRFÖR ATT DE INTE HADE NÅGON ROT I ARBETARKLASSEN.

Den avslutade processen gör arbetarklassen i Sovjetunionen all heder.

² Nexø var åhörare vid den andra Moskvarättgången i januari 1937 och uttryckte sitt stöd för denna i både *Pravda* och radio Moskva – se de två första artiklarna nedan.

Trotsky – mänsklighetens fiende

Ny Dag, lördagen den 20/2 1937

En stoltserande påfågel en svag politiker

Martin Andersen-Nexös radiotal i Moskva

Söndagen den 7 febr. talade den store danske diktaren Martin Andersen-Nexö i Moskvas radio om sina intryck från processen mot trotskyterroristerna. För många av de svenska arbetare som avlyssnade talet var det emellertid förknippat med vissa svårigheter att förstå Nexös danska och vi har från flera håll anmodats att återge talet i översättning, vilken begäran vi härmed hörsammar.

Sinovjev-Kamenjev-processen, som följde på Kirovmordet, framställdes ju både från borgerligt och socialdemokratiskt håll som en humbugprocess, som skulle dölja det fiasko man lidit här. Utifrån den medeltidsmentalitet som är så framträdande i Västeuropa av i dag talade man om en häxprocess, där man varken frågade efter dokumentariska bevis eller vittnen, där man opererade med tortyr och mystiska gifter och följaktligen kunde presentera offentligheten ”dresserade anklagade”, som utan vidare repeterade det som allmänna åklagaren lade dem i munnen och lämnade så många erkännanden och självanklagelser man önskade.

Kanhända skall man denna gång därute i världen lämna teorin om kättarprocesser och påstå att det hela är en sammanstötning mellan Asien (Stalin) och Europa i Trotskijs gestalt. Desto värre för Europa. Processen avslöjar — på det ohyggligaste — huruledes mäktiga krafter, under frisinnets och framåtskridandets mask, arbetar i reaktionens tjänst, först ofrivilligt, så — under förhållandenas tryck — målmedvetet och slutar med att ingå förbund med den svartaste reaktionen, nazismen.

Gripande och ohyggligt har det varit att höra de anklagade i sina försvarstal skildra hur de gradvis glidit från opposition till sammansvärjning och därifrån till mord, mordbrand, organisering av tågurspårningar — anslag mot Sovjet-Unionens bestånd. Pjatakov talar med förakt om teorin om tortyr av vad slag det vara må, som ju särskilt II Internationals män har gjort sig till talesman för.

— Sådana metoder skulle aldrig fått mig att säga ett ord, säger han. Varför skulle jag erkänna fruktan? Varje straff som kan utmätas åt mig är lätt i förhållande till detta att behöva avlägga bekännelse om så allvarliga och skadliga handlingar som dem jag begått. Jag har erkänt därför att jag inte längre är trotskist och inte längre kan finna mig i att allmänna åklagaren längre kallar ting för trotskist.

Andra berättar hur de långsamt spunnits in i nätet tills de vaknade upp som förbrytare och måste erkänna. Återigen andra — som Radek — höll fast vid gammalt kamratskap tills det var för sent att lämna den inslagna vägen. Hos åtskilliga märker man också som ett bimotoiv ett slags sportsligt intresse för det underjordiska arbetet. Det som en gång tjänade frihetens sak har blivit ett självändamål. Och då man inte längre har tsarismen att undergräva, undergräver man det sovjetstyre man själv har varit med om att skapa.

Till sist får man inte glömma fememordet³, som direkt pekar på nazismens metoder innan den kom till makten. Flera skrämdes från att dra sig tillbaka i tid av ingenjör Bojarsjinovs öde. Han som själv hade varit med om att öva sabotage mördades då han började arbeta artigt i uppbyggets tjänst. Handen var Esaus⁴ men rösten var Trotskijs: hans namn går ständigt igen i

³ Fememord syftar på de politiska mord som begicks av högerextremister i Tyskland under åren 1919-23.

⁴ Historien om mordet på ingenjör Bojarsjinov framförs under andra Moskvarättegången. Han påstås ha blivit överkörd av en lastbil, på uppdrag av den åtalade Sjestov. Men hur ”Esau” (som förekommer i 1:a mosebok) kommer in i sammanhanget är ett mysterium, för han nämns inte i rättegångsprotokollet. En litterär utveckling av Nexø?

de anklagades tal, hans isande ande förnimmes sataniskt bakom det hela. Han, som av Friedrich Adler fått intyg på att han endast kämpar med andens blida vapen och att han motståndare till all slags terror, ger direktiv om att absolut inte rygga tillbaka för blodsutgjutelse då det gäller att skrämja folket och göra det missnöjt med regeringen. Direktiv alltså som leder till mord en masse genom tågurspårningar och gruvolyckor. I hans namn mördas tio gruvarbetarbarbarn i Donbäckenet. De leker gruvarbetare, de små, och gräver schakt. Och i sandlådan har man grävt ner dynamitpatroner! Skriar det inte mot himlen! Är det inte sataniskt!

Hjärnan bakom ogärningarna.

Sovjetryska teckning. På ormarna läses "terror", "sabotage", "landsförräderi" etc.

Hur har Trotskij och de andra blivit sådana?

Redan 1922 då jag som gäst deltog i ett internationellt proletärt möte i Moskva kunde jag till en utländsk intervjuare säga om mitt intryck av skillnaden mellan Lenin och Trotskij, att Lenin syntes mig vara den osjälviska geniala människan, som helt gick upp i sin idé och vilken det var likgiltigt genom vem den realiserades, bara den realiserades. Trotskij däremot var en äregirig begåvning för vilken det var en livsbetingelse att det nya, som skedde, skedde just genom honom. Eljest var han beredd att sätta krokben för det — något som han för övrigt redan flera gånger hade försökt. Det var något av stoltserande påfågeln över hans uppträdande. Emellertid verkade han inte lika fränstötande som Sinovjev som var lika äregirig men dessutom feg, något som man inte kunde beskylla Trotskij för. Om båda två gällde, att Lenin med sin andliga styrka tvingade dem in i revolutionen i det avgörande ögonblicket och så länge han levde höll deras oppositionslust nere.

Först med Lenins död 1924 blir oppositionen mera sluten. Och betecknande för dess art är att de kontrarevolutionära elementen i Sovjetunionen söker sig till den, trots att Trotskij proklamerar sig som vänsterrevolutionär och de själva hoppas på kapitalismens återinförande. De har instinktivt förstått att det ytterligtgående hos Trotskij bara är camouflage, att man genom honom kan komma bolsjevismen till livs. Kärleken till Trotskij i vissa demokratiska, i synnerhet intellektuella kretsar i Västeuropa har väl berott på en liknande instinktiv känsla.

Det lyckas inte Trotskij och de andra oppositionella att få fotfäste i massorna, de är och förblir en krets av äregiriga intellektuella och av folk med var sitt recept till samhällsordningens förnyande i världen. Detsamma går för övrigt igen i alla andra länder, trotskismen kommer inte utanför de intellektuellas krets, inte heller där den — som Mot Dag-rörelsen i Norge — samlar en stor del av den studerande ungdomen, nämligen den från medelklassen. Det är en ungdom som svänger fram och tillbaka mellan trotskism och nazism. Och trotskismen synes överhuvud taget ge ett slags ideologiskt innehåll åt det betryckta västeuropeiska småborgerskapet.

Då Trotskij och hans kumpaner inte kan få fotfäste bland massorna, som är och förblir den lenin-stalinska linjen trogna, är de hänvisade till en ljusskygg, allt mera underjordisk verksamhet och till att söka förbund med vem och vad som helst som anmäler sig.

Detta får en särskild betydelse när Trotskij 1929 förvisas till utlandet — en ödesdiger betydelse. Här börjar den verksamhet på allvar, som leder till förbund med alla krafter som vill Sovjetunionen illa — reaktion och till slut fascism och som resulterar i alla de brottsliga handlingar som de två processerna avslöjat.

Av processens dokument och samstämmiga uttalanden framgår att Trotskij räknat med ett angrepp på Sovjetunionen under 1937 från tysk och japansk sida och att han spekulerat i detta angrepp. Han gjorde vad han kunde för att hans ”profetia” skulle gå i uppfyllelse, förde hemliga förhandlingar med naziregeringen och höll genom sitt nät av ”förtroendemän” i ledande ställning i utrikesväsendet, järnvägsapparaten, den kemiska industrin, gruvdriften och försvarsindustrin Tyskland och Japan underkunniga om alla mått och steg inom dessa. Men utom denna spioneriverksamhet hade de trotskistiska ”förtroendemännen” bland ingenjörer och experter den uppgiften att utföra skadeverksamhet var och en på sitt område i största möjliga grad och — när kriget var där — göra skadegörelsen fullständig. Kemiska kombinat, fabriker och gruvor sattes ur funktion, militärtåg bringades att urspåra, varvid många dödades och skadades. Vid en enda dylik händelse dödades 29 soldater och lika många skadades. Detta sabotage organiserades för att visa Japan att apparaten fungerade.

Allt detta framgår klart av rättsförhandlingarna. När man ställdes inför denna process — som har betydelse långt utanför Sovjetunionen, ja, som angår helst mänskligheten — ryser man vid tanken på att det finns män med ansvar inför demokratin, som — antingen det nu sker av cynism eller dumhet — kan tala om en rättskomedi med uppkonstruerade förbrytelser. Själv har jag aldrig övervarit en mer demokratisk rättsförhandling. De sjuvton anklagade satt sida vid sida, klädda som vi andra, endast skilda från oss genom en balustrad. De kunde samtala sinsemellan, hade vid varje tillfälle rättighet att ingripa i förhandlingarna, ställa frågor, korrigera eller komplettera de andras utsago. Inte för ett ögonblick hade jag den eljest i en rättssal vanliga kanalen av överjordiska domare och eländiga kryp men i stället hörde man hövliga frågor från åklagaren Vysjinskij och hövliga redogörelser från de anklagades sida. Åklagarens frågor var knappt formulerade, aldrig har väl beskyllningen mot en förhörsdomare, att han lägger beaktelserna i de anklagades mun, varit mindre på sin plats än här.

Men varför erkänner de då så öppet? På grund av anklagelsematerialets tyngd, därför att det ena uttalandet framtvingar det andra tills det hela bildar en sammanhängande bild, vars betvingande logik den enskilde inte kan undandra alg. Och slutligen därför — som flera av de anklagade själva påpekar — att de först nu under rättsförhandlingarna ser det hela i sitt

förfärliga sammanhang och förfäras över sig själv. Någon gåta finnes inte däri.

Men hur har det hela kunnat äga rum och få en sådan utbredning innan det avslöjades? I synnerhet då man ju gång på gång haft de huvudansvariga på de anklagades bank? Varför har man tidigare låtit dem löpa?

Det kan väl inte förnekas att Sovjetledningen varit för optimistisk i sin syn på människorna — som all ungdom brukar vara — och trott dem, som svikit, om gått och låtit föra sig bakom ljuset av deras lögnaktighet och falska löften om trohet och samarbete. Tacksamhet mot gamla stridskamrater har också bidragit. Bristen på kvalificerad arbetskraft har vidare gjort att man inte kunnat vara alltför granntyckt i valet av medarbetare, liksom man skrev mycket av det, som nu avslöjats som förbrytelser och sabotage, på den okvalificerade arbetskraftens konto.

Liksom den ryska revolutionen har sin föregångare i händelserna 1905, den s. k. blodiga söndagen, har denna ohyggliga jätteprocess sin föregångare i Ramsin- och Unionsprocesserna. De ligger inte blott i linje med varandra alla dessa processer, där finns ett inre organiskt sammanhang, som kastar ett för proletariatet pinsamt ljus över broschyren ”Kättarprocessen” och längre. Man får hoppas att processen skall bidra till att socialdemokratin återfinner sig själv igen som tillvaratagare av proletariatets intressen. Nu är inget missförstånd möjligt och det finns inga ursäkter. Att fortsätta på samma väg skulle vara detsamma som att medvetet föra arbetarna bakom ljuset.

En fråga anmäler sig till sist: hurdan är Trotskij? Ur processen stiger han fram som en Metternich av falskhet, men hurdan är han som politiker? Idé och idealism söker man förgäves bakom hans handlingar, men också reaktionen har ju frambragt politiker som kunde vardera sitt rationen i världen. Inte heller som reaktionär politiker håller Trotskij måttet. Alla hans förslag och politiska teorier visar, att han inte besitter förmågan att bedöma situationen och se vad som är genomförbart. Redan medan han befann sig i legal opposition krävde han delvis återgång till kapitalismen med den motiveringen att socialismen inte kunde genomföras i ett enskilt land — och samtidigt reser sig Sovjetunionens bygge inför hans ögon. Han fordrar att bönderna skall drivas in i kolchoserna med bajonetten — något som skulle ha störtat Sovjetmakten; Stalin rekommenderar att få bönderna in i kolchoserna med lämpor och besestrar därigenom bondeindividualismen.

Någon stor politiker är Trotskij inte, men han är utan tvivel en stor konspiratör och en spelarnatur. Enstaka av hans anhängare är ju gamla revolutionärer som under tsarismen fört en mångårig underjordisk tillvaro. Trotskij har förmått att väcka denna mullvadsmånga till liv igen och vända det, som var tillkommet som värn mot tsarismen och knutpiskan, till ett vapen mot folket och friheten. Konspiratör var han men naturligtvis måste han ha en ideologi. Efter den franska revolutionen och interventionerna kom Napoleon och ordnade Europa. Efter den ryska revolutionen och interventionerna, som skulle föra till Sovjetunionens fall 1937, är Napoleon-Trotskijs dag inne, då skall han ge världen den slutliga formen — han den ende med politisk blick!!!

Detta är ju politisk gallimatias, men världen är i dag fylld av politisk gallimatias, illasinnad politisk gallimatias.

Och Trotskijs politiska gallimatias är i högsta grad illasinnad. På dess konto har han låtit mörda högt begåvade män som Kirov, trogna arbetare i hundratal och oskyldigt lekande barn, utifrån den ville han störta Sovjetunionen i spillror, sätta världen i brand, lägga den arbetande mänsklighetens mödosamt uppbyggda kultur i ruiner.

Centralprocessen har obevekligt avslöjat Trotskij som en mänsklighetens fiende nummer ett.

Andersen-Nexö om Pjatakovs Osloresa.

Ny Dag 3/10 1937

Maskinens förare hette Gustav Steiner.

— Från vår korrespondent. —

OSLO i mars.

På ett diskussionsmöte som Sovjetunionens Vänner anordnat här i samband med processen mot trotskisternas parallellcentrum uppträdde den bekante danske författaren Martin Andersen Nexö såsom talare i debatten.

Nexö, som själv övervarit processen såsom åhörare, förklarade att Pjatakovs resa till Oslo vore ett bevisat faktum. Mannen som organiserade denna resa med flygmaskin från Berlin till Oslo heter Gustav Steiner. Det har också kunnat bevisas, att denne Steiner låtit sända sin post till poste restante centralpostkontoret Oslo.

Kommentar

Denna uppgift, liksom alla andra, har Nexø fått från det officiella rättegångsprotokollet, där vittnet Bucharstev sade att den behjälpliga personen hette Gustav Stirner (inte Steiner).⁵ Existensen av Gustav Stirner finns fö inga andra belägg för – han dyker upp i förhöret men försvinner sedan ur bilden. Pjatakovs förmenta Oslo-resa, som Nexø betecknar som ”ett bevisat faktum”, ägde aldrig rum, något som finns mycket väl utrett, se t ex:

[Om Moskvarättegångarna](#) av Kenth-Åke Andersson (s.27 ff)

[Världsrevolutionen i Hønefoss. En redogörelse för Leo Trotskijs vistelse i Norge](#) av Yngvar Ustvedt (avsnittet ”Norskt efterspel”, sid. 127 ff)

[Icke skyldig. Deweykommissionens slutrapport ...](#) (”J L Pjatakovs vittnesmål”, s 89 ff) och [Fallet Leo Trotskij](#) (s. 397-405)

Den norskfödde amerikanske historieprofessorn Oddvar Høidal diskuterar utförligt Pjatakovs påstådda Osloresa i *Trotskij i Norge – et sår som aldri gror*, Oslo 2009, sid. 284-93.

De följande artiklarna är hämtade ur 3 olika tidningar från 16/7 1938

Andersen-Nexö ger trotskisterna svar på tal.

Ny Dag 16/7 1938

KÖPENHAMN, fredag.

Den bekante danske författaren Martin Andersen-Nexö har i dag gjort ett uttalande i pressen med anledning av Trotskijs fräcka påstående i sin nyligen utkomna bok där han beskyller bl. a. Martin Andersen-Nexö och Romain Holland för att vara mutade av G. P. U. (som för övrigt inte mer existerar i Sovjetunionen⁶). ”Att jag skulle vara mutad av G. P. U. är både löjligt och lögnaktigt”, säger Martin Andersen Nexö. ”Det är rena lögnen, som det mesta av det som kolporteras ut om Sovjet och dess vänner.” På fråga om sina förbindelser med det ryska statsförlaget svarar Andersen-Nexö: ”Vilken författare är inte beroende av sitt förlag. Jag lever av att skriva och får självklart honorar för de böcker som är översatta till ryska och säljes i mycket stora upplagor. Men detta är ett beroende, om man nu kan kalla det så, som jag delar med alla författare, för att inte säga alla arbetande. Trotskij har aldrig skapat något nytt, det är ingen

⁵ Se [Protokoll från 1937 års Moskva-rättegång](#), s. 59.

⁶ En ovidkommande anmärkning. Den sovjetiska säkerhetstjänsten bytte namn många ggr (1931-41 kallades den NKVD) och därför användes ofta benämningen GPU som den fick 1922 (efter den dessförinnan kallats tjekan)..

vikt i honom. Han är som ett tomt sädesax; det fattas kärna. Han har för övrigt sålt sig till den svartaste reaktionen för att kunna sprida sin smutspropaganda mot Sovjet”, säger Martin Andersen Nexö till sist.

Andersen Nexö får på huden av Trotski

Göteborgstidningen 16/7 1938

Dansken en G.P.U:s pensionär.

Nexö blir dock inte svaret skyldig.

Martin Andersen-Nexö.

KÖPENHAMN, lördag. (G.-T.) Den store danske kommunisten, författaren Martin Andersen Nexö och Trotski skifta för närvarande våldsamma hugg.

Trotski har börjat striden genom att i sin nyutkomna bok ”Stalins Verbrechen”⁷, (Jean Christophe Verlag i Zürich) karakterisera Nexö och Romain Rolland och en del andra radikala kommunister som GPU:s pensionärer, det ryska statsförlagets vänner, de där inte våga skriva något ofördelaktigt om Stalin och hans land, för att inte förlora sina stora inkomster på sina böcker i Ryssland. Vad Nexö speciellt angår, så påtalar Trotski hans påståenden, att han ej tvivlar på den dömda och skjutne, gamle bolsjevikpionjären Pjatakovs bekännelse, vilka Nexö var i tillfälle att åhöra i domsalen i Moskva. Dessa bekännelser skulle för länge sedan ha bevisats vara avtvingade och oriktiga.

— Trotski är en vindflöjel, det har han alltid varit och i besittning av en förfärlig inbilskhet, svarar Andersen Nexö, vilken Berlinske Tidende roat sig att förelägga Trotskis anklagelser. Det är mig omöjligt att finna ett enda värde hos honom, som är hans eget, som utmärker

⁷ Denna bok finns i svensk översättning på marxistarkivet, se: [Stalins brott](#). Se dock kommentaren efter denna artikel för detaljer.

honom som människa, fortsätter den gamle bolsjeviken, som numera bebor en villa norr om Köpenhamn. Trotski äger ingen personlighet Han är en talang, ingen begåvning, men en talang, utrustad med vissa egenskaper, som han använder till att skapa sensation och nyfikenhet. Han har måst sälja sig till den svartaste reaktion för att hålla sig flytande. Medan Lenin var den starka, klara tankens man, för vilken frågan om personer var likgiltig, bara det skedde som han ville, så har det alltid varit Trotski likgiltigt vad som skedde, bara det var honom själv, som det hela rörde sig om.

Det är löjligt att tala om att jag är bestucken av GPU, och vad statsförlaget angår, så säg mig den författare, som ej är anhängig av sitt förlag! Jag lever av mina böcker, jag får honorar för översättningarna av dem, de gå i stora upplagor i Ryssland. En sådan avhängighet delar jag med alla författare i världen. Och processen var riktig, intet tvång förefanns, domen var den mest naturliga, som kunde följa ovanpå anklagelserna och bevisen. Radek var en undergrävare. Sinovjev, dömd i en tidigare process, en konspiratör. Redan för år sedan tillbaka hade jag varnat Litvinoff, då han en gång uppehöll sig i Köpenhamn, för dess människor.

Nexö o. Trotski luggas.

Aftonbladet 16/7 1938

Komiska poänger i löjligt Köpenhamnsgräl

KÖPENHAMN lördag. AB

Den store danske Stalin-kommunisten, författaren Martin Andersen Nexö och Trotski skifta för närvarande våldsamma hugg.

Trotski har börjat striden genom att sin nytkomna bok "Stalins Verbrechen" (Jean Christophe Verlag i Zürich) karakterisera Nexö och Romain Rolland och en del andra radikala kommunister som GPU:s pensionärer, det ryska statsförlagets vänner de där inte våga skriva något ofördelaktigt om Stalin och hans land, för att inte förlora sina stora inkomster på sina böcker i Ryssland. Vad Nexö speciellt angår, påtalar Trotski att han ej tvivlar på den domde och skjutne gamle Pjatakovs bekännelser, vilka Nexö var i tillfälle att åhöra i domssalen i Moskva. Dessa bekännelser skulle för länge sedan ha bevisats vara avtvingade och oriktiga.

Trotski är en vindböjt, det har han alltid varit och i besittning av en förfärlig inbilskhet. svarar Andersen Nexö, vilken Berlinske Tidende roat sig att förelägga Trotskis anklagelser. Det är mig omöjligt att finna ett enda värde hos honom, som är hans eget, som utmärker honom som människa, fortsätter den gamle bolsjeviken, som numera bebor en vacker villa norr om Köpenhamn, Trotski äger ingen personlighet. Han är en talang, ingen begåvning, men en talang, utrustad med vissa egenskaper som han använder att virvla upp sensation och nyfikenhet omkring sig med. Han saknar den holländska vikten, den spannmålsvikt som vid sidan av spannmålets egen vikt anger dess fyllighet. Och han har måst sälja sig till den svartaste reaktion för att hålla sig flytande. Medan Lenin var den starka, klara tankens man, för vilken frågan om personer var likgiltig, bara det skedde, som han ville, så har det alltid varit Trotski likgiltigt vad som skedde, bara det var honom själv, som det hela rörde sig om.

Det är löjligt att tala om att jag är bestucken av GPU, och vad statsförlaget angår, så säg mig den författare, som ej är avhängig av sitt förlag! Jag lever av mina böcker, jag får honorar för översättningarna av dem, de gå i stora upplagor Ryssland. En sådan avhängighet delar jag med alla författare i världen. Och processen var riktig, intet tvång förefanns, domen var den mest naturliga, som kunde följa ovanpå anklagelserna och bevisen. Radek var en undergrävare, Sinovjev, dömd i en tidigare process, en konspiratör. Redan för år tillbaka hade jag varnat Litvinov, då han en gång uppehöll sig i Köpenhamn för dessa människor.

Kommentar till ovanstående tre artiklar från 16/7

I artiklarna hänvisas till en nyutkommen Trotskij-bok (i *GT* och *AB* sägs att det är *Stalins Verbrechen*), men det är inte riktigt korrekt. Den ursprungliga källan till kritiken mot Nexø och Rolland som GPU:s ”pensionärer” är Trotskijs slutord vid den sk Dewey-kommissionens förhör med honom i Mexiko med anledning av de anklagelser som riktats mot honom under 1:a Moskvarättegången. Dessa förhör finns i sin helhet översatta till svenska, se [Fallet Leo Trotskij](#). Det relevanta avsnittet är följande:

Jag vill här tillägga att den danske författaren Andersen Nexø besökte Oslo i början av mars för en speciell föreläsning. Som av en slump råkade Nexø (precis som Pritt, Duranty och flera andra) befinna sig i Moskva under rättegången och hörde med egna öron Pjatakovs bekännelse. Det är oviktigt om Nexø kan ryska eller ej, det räcker att denne skandinaviska sanningens riddare ”inte betvivlar” att Pjatakovs bekännelse var trovärdig. Om Romain Rolland tar på sig förnedrande uppdrag som vittnar om en fullständig avsaknad av moralisk och psykologisk lyhördhet, varför skulle inte herr Nexø göra detsamma?

Det fördärv som GPU har infört i vissa radikala författar- och politiker kretsar över hela världen har i sanning nått skrämmande proportioner. Jag tänker inte här analysera de sätt som GPU kan använda i varje enskilt fall. Det är välbekant att dessa medel inte alltid är av ”ideologisk” natur – den irländska författaren O’Flaherty har redan avslöjat detta. En av anledningarna till att jag bröt med Stalin och hans vapenbröder var för övrigt därför att de från och med 1924 förföll till att muta funktionärer inom den europeiska arbetarrörelsen. Jag hoppas att ett indirekt men mycket viktigt resultat av kommissionens arbete kommer att bli att de radikala leden rensas från snyltgäster som kallar sig ”vänster”, politiska parasiter, ”revolutionära” hovmän, och herrar som är vänner till Sovjetunionen i samma mån som de är vänner till den sovjetiska statens förlag eller vanliga pensionärer från GPU. (a.a. s 404)

Lästips

På marxistarkivet finns en hel avdelning som behandlar Moskvarättegångarna och den övriga terrorn i Sovjetunionen under 1930-talet: [Terrorn på 30-talet](#).

Den som inte redan tagit del av K-Å Anderssons [Om Moskvarättegångarna](#), rekommenderas varmt läsning av denna närmast klassiska artikel.

För finns många tidsdokument. Bland dem de officiella protokollen från de tre Moskvarättegångarna, liksom protokollet från den sk moträttegången som hölls 1937 i Mexiko, [Fallet Leo Trotskij](#), samt undersökningskommissionens slutrapport [Icke skyldig. Deweykommissionens slutrapport ...](#) liksom [Rödbok om Moskvarättegången](#) av Trotskijs son, Leon Sedov.

Därutöver finns ett stort antal böcker och artiklar om olika aspekter av Moskvarättegångarna och 1930-talets terror, bl a av ryssen Vadim Z Rogovin och den franske marxistiska historikern Pierre Broué.